

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Qiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yesha'yah

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5567 [1806/1807]

,

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9839

ישעיה ט י

בערה כאש רשעה שמיר ושיית האכל ותצת בסככי היער ויהאבכו
גאות עשן : (יח) בעברת יהודה צבאורת געתם ארץ ויהי העם
כמאכלת אש איש אל אחיו לא יהמלו : (יט) ויגזר על ימין ורעב
ויאכל על שמאל ולא שבעו איש בשר זרעו יאכלו : (כ) מנשה
את אפרים ואפרים את מנשה יהדו המה על יהודה בכל זאת
לא ישוב אפו ועוד ידו נטויה :

י (א) הוי החקקים חקקי און ומכתבים עמל פתבו : (ב) להטות

מדין

ר ש י

שלהם תאכל המורדים והפושעים שבהם : בסככי היער . גדלת העם סבני
ענפים : ויתאבכו גאות עשן . יסיו נבוכים ומסוגרים בחזק עשן התצורה :
ויתאבכו . כל לשון נכך חין יסוד תיבה אלא כך כמו מבכי נהרות (חיוז ל"ח) עמק
הנכח (תלים כ"ד) והכו"ן צאה לו לפרקים וכאן צא לו אל"ף במקום נו"ן כמו
אל"ף של אבחת חרב (יחזקאל כ"א) ואל"ף של אחותי באזניכם (חיוז י"ג) :
(יח) געתם ארץ . ונתן תרגם הדוכת ארעה וקסה צעיני לפרס כן שהיה לו
לומר געתמה הארץ ואחרי שאין לו דמיון במקרא (לא אחר לשון התרגום ולא
לשון אחר) חני מפרשו לפי עניינו צעברת הקצ"ה געתם העשן הזה לארץ והוא
לשון נגזר על הארץ או לשון נתן והגיע לארץ : (יט) ויגזר על ימין יצו וישללו
זה את זה על ימין או על שמאל ולא יוכל להם : איש צשר זרעו . ת"י גבר ניכסי
קריציה יצון : (כ) מנשה את אפרים . מנשה יתחבר עם אפרים : ואפרים
את מנשה . עם מנשה ויהדו המה יתחברו על יהודה :

י (א) חקקי און . שטרי חון שטרו' מזוייפין : ומכתבים . לשון ערבי הוא כמו
מכתבי' (שהמס חירק וכף שבה ות' קמונה) בלשון עברי : (ב) להטות .
על

מכלל יופי

ט (ב) לו הגרלה השמחה, פירוש לו לגנוי זכר, והוא ישרא, וכתוב לא באל"ף ופירושו
לגנוי הרבית השמחה, אבל לאיביהם לא הגדלת אבל המעטת : כשמחת
בקציר, בא בתי"ו שלא בסמיכות, והתי"ו במקום ה"א כמו כשמחה, וכן אם אתן שנת לעיני,
שפעת אני רואה, והדומים להם (ג) הברו, שם, והבי"ת בקמ"ץ חטף, וענינו כובד
המשא וטעינתו על הכתף : (ז) כיכל סאון : סואן, התי"ן שרש, וענינו לפי מקומו מלחמה,
ולא מנאנו לו חבר, ויהיה סאון תואר וסאון פועל בפלס טוחן, ופירושו אמר כי כל מלחמה
לוחם אדם ברעם : מנוללה, פועל מהמנובע מן הכפולים ענין סניב : (ה) פלא, תואר,
ובמכלל הפ"א צביר"י וכל שאר פלא בסנו"ל, ובפירושו, ויקרא שמו של הקב"ה שהוא פלא
ויועץ אל גבור ואבי עד קרא שם הילד הזה שר שלום, והם כתיים לאל יתברך, ואל גבור פירוש
יכול וגבור, ופירוש אני עד שהוא קיים לעולם וכוא אני הזמן : למרבה, המ"ם סתומה
בכתיב וקרי מ"ם פתוקה נסוף התיבה בכתוב, ויש דרש כאשר יסתמו קומות ירושלים שהם
פרגים

באסהייט פלאַמט וויא פֿייער, פֿערצעהרט דאָן דאָרנגעכויש; עס לאָדערט דער
 דיכטע וואַלד, אומציינגעלט פֿאַן שטייגענדעם רויך! (יח) דורך דען צאָרן דעם
 עוויגען צבאות פֿער דונקעלט דיא ערדע; דאָן פֿאַלקגלייכעט פֿייערסגלוט, ברודער
 שאַנט דען ברודער ניכט. (יט) זיא ראַפֿען רעכטס הינוועג, אונד הונגערן, פֿער
 צעהרען לינקס, אונד ווערדען ניכט זאַמט; יעדער פֿריסט זיינעם אַרמס פֿלייש.
 (כ) מנשה ווידער אפרים, אפרים ווידער מנשה, ביידע זינד זיא איבער יהודה
 הער! נאָך לעסט זיין צאָרן ניכט נאָך, נאָך איזט זיינע האַנד אויסגערעקט!
 (א) וועה' אינהען! זיא געבען טרוגעוועצע, שרייבען פֿאַלשעס אורטהייל!
 (ב) ביינען זיינע

ב א ו ר

שתחל לבער בקוים ובעים דקים תחלה, כמו שאמר (שמות כ"ב ה') ומנחה קוים, ואמר
 כך תבער בעים הגדולים, כן רשעתם תאכלם, תחל בקטנים, והם הקוים, ואחר כן
 בסבכי היער, והם הגדולים. (מדברי רד"ק). בסבכי היער. עני היער, המסונכים
 ונקשרים זה בזה, כמו נאחו בסנדך (ראשית כ"ב). ויחאבבו, ענין סנוב וסגירה, כמו
 כנכים הם (שמות י"ד). ועיין דברי רש"י ז"ל בזה. גאות עשן. חסר ב"ת השמש. והטעם,
 שהיער העב מסיבב מכל עבריו בעשן חזק, המגביה לעלות אל גובה האויר. ועל פי זה תרגומתי.
 (יח) נעתם ארץ. חשך, מלשון ערבי, ובא ארץ בלשון זכר, כמו (תהלות ק"ה ל') שרץ
 ארצם נפרדעים. (מדברי רד"ק) אל אחיו. אל במקום על, ורבים ככה. (יט) ויגזר
 וכו'. העם הזה חוזר על כל גדליו, וחוטף כל אחד מחבירו, ואף על פי כן הוא רעב, כי לא
 יספיק לו. ופירוש ויגזר ויחטוף, כי החוטף גזר הדבר ממקומו. (כ) מנשה
 את אפרים וגו'. זה פירוש הפסוק שהוא למעלה, והנה מנשה ילחם עם אפרים, ואניהם על
 יהודה. (ראב"ע).

(א) הוי וגו'. הכנזאה הזאת תחלתה תוכחה קשה על החמס והעווק, שהיה בין
 ישראל בימי הכניא הזה, ואמר להם המלך הקדוש, שהשם יפקוד עליהם עוונותיהם,
 ויתנס ביד מלך אשור, אשר הוקם מאת ה' לרדות את העמים ולכלות עושי רשעה. ובהמשך
 הדברים הוביח הכניא את מלך אשור על גאות לבבו, אשר התפאר בגבורתו לאמר: כמו ועוצם
 ידי הושיעו לי, ולא ה' פעל כל זאת, וכנא עליו, שכל מחנהו הגדול יפיל לפני ירושלים,
 והוא ישוב לארצו בנשת פנים. ואחר זאת שב הכניא לנחם את אנשי יהודה היראים מפני
 סנחריב, והבטיח לחזקיהו מלכם, שארית יהודה ישובו אל ה' באמת ובתמים, והוא יצילם
 מכף אויביהם, ויסיים בספיר מסעי מלך אשור, אשר נכס לבוא אל ירושלים, ובגזר רס
 ובגזמן המכה הגדולה אשר הכה ה' במחנה אויבי ירושלים, הנזכרת בספרי הקדש (להלן ל"ז
 ל"ו, מלכים ב' י"ט ל"ה, דברי הימים ב' ל"ב כ"א). החוקקים וכו'. שער המקרא, שאמר
 הכניא: הוי על השרים חקני העם אשר אכלו חיל אחיהם האמללים, בהעמים עליהם חוקים
 לא טובים, המחזיקים ידי אנשי חמס, וכותבים משפטי חמס ושל על אנשים נדיקים נרינס -
 ומכהבים

מכלל יופי

פרוכים כל זמן הגלות ולעת הישועה יסתמו הפרוכים ואז תפתח המשרה שהיא סתומה עד מלך
 המשיח: למרבה, בינוני, ובסמוך צבירי, ויש לפרשו שם סמוך נשקל ומשקה כמא יחסיר,
 וזה נכתב בפירוש אמר לרוב המשרה: המשרה, מענין כי שרית עם אלהים: (יח) נעתם
 ארץ, חשך ארץ, מלשון ערבי אלעתמ"ה חשך, ואמר כי המתרגם חרונת ארעא, ובא ארץ
 בלשון זכר כמו שרץ ארצם נפרדעים: (יט) ויגזר, יאמר על הדבר החזק שלא ישוב אשור,
 והוא מה שלועזים אי שטיכ"סיו, ובפירוש, ויגזר ויחטוף, כי החוטף גזר הדבר ממקומו
 וכן תרגם יוכתן וכו': בשר זרועו, כתרגומו גבר נכסי קריביה:

תרגום אשכנזי

(ב) בייגען דער אַרמען רעכט , בעשטעהלען מיינעם פֿאַלקעם דירפֿטיגע אים געריכט ; וויטטווען זינד איהר רויב , וואָזען איהרע בייטע . (ג) וואָס ווער־ דעט איהר טהון אַם טאַגע דער היימוזכונג , וואָן שטורם אין דער פֿערנע דראָהט ? — צו וועם וואָללט איהר אום רעטטונג פֿליהען ? וואָ איירע העררליכקייט לאַססען ? — (ד) דאָרט , וואָ גיא איירע וואָהנונג וואָר , שמאַכטעט איהר אין פֿעססעלן , דאָרט שטירצען ערשלאַנגע הין . נאָך ווענדעט זיין צאָרן זיך ניכט , נאָך איזט זיינע האַנד אויסגערעקט ! (ה) וועה' ! אשור איזט מיינעם צאָרנעם רוטהע , מיין גרים דער שטאַקק אין זיינער האַנד ! (ז) איך זענדע איהן געגען איינע הייכלערישע נאַציאָן , בעפֿעהליגע איהן געגען מיינעם גריממעם פֿאַלק ; ער זאַמלע רויב , מאַכע בייטע , צערטרעטע עם וויא גאַסענקאַטה ! (ח) ער אַכער בילדעט זיך דים ניכט איין , זיין הערץ דענקעט ניכט אַלואָ ; נור פֿערטילגען איזט זיין וויללע , ניכט וועגיגפֿעל־ קער צערניכטען . (ט) דען ער שפּריכט : ,, זינד מיינע פֿירסטען ניכט אַללע קעניג־ גע ? — (י) איזט כלנו ניכט וויא כרכמיש ? ניכט חמת וויא ארפר ? ניכט וויא דמשק שמרון ? — (י) בעקאַם איך דאָך אַנגעטטישע רייכע אין

ב א ו ר

ומכתבים . לשון ערבי הוא , כמו מכתבים בלשון עברי . (רז"י) . כוונתו ז"ל , שאין מלת מכתבים תואר לדויכים : : המנויים לסופריהם לכתוב , ויהיה פועל יוצא לשנים פעולים , כדעת רד"ק וראב"ע , רק הוא שם סמוך למלת עמל , כנראה מטעמי המקרא שילת מכתבים נקודה במרכא שהוא טעם משרת , ומלת עמל בטפסא שהוא טעם מפסיק , ובא משקל כפרד תחת סמוך , כמו טורים אבן (שמות כ"ח) , ודומיו . והנה גם הכסדי הסכים לדעת הזאת , ועל פיה תרגמתי אשכנזית . (ב) להטות וכו' . כשאדם לפניו לדין העשיר והגדול עם העני או האלמנה והיתום שהם חלשים , אם הדין עם החלשים , שהוא צדק מפני חולשתם ותוקף שכנגדן , הדיינין מטיין את הדין , ונותנין לעשיר ומהדרין פניו צדין , והנה הדויכים כאלו הם זוללים ונזופים העניים , היתומים והאלמנות . (רד"ק) . (ג) ליום פקדה . ציוס פקוד שופט כל הארץ עונותיכם עליכם . ולשואה . ידוע , והוא ענין רעם וסער . על מי . כמו אל , כמו הרמתה על ביתו (שמואל א' ב') , והדומים להם . (רד"ק) . (ד) בלחי כרע תחת אסיר . במקום אשר לא כרע ולא רבן אחד מכם , שלא היה שם כריעת המרבץ , שם בלותו המקום תהיו אסירים , כלומר חון מארצכם תאסרו . וכן תרגם יונתן : בר מן ארעכון אסירין תתאסרון . (רז"י) . ודעת הרב ז"ל קרובה יותר לפשט המקרא מפירושי שאר המפרשים הדחוקים מאד , ולכן תרגמתי על פיו אשכנזית . וחחת הרונים יפלו . ובאותו מקום יפלו הרונים . (הנ"ל) . (ה) ומטה הוא בידם זעמי . המטה שהוא ביד בני אשור , הוא זעמי . (מדברי' עזרא) . (ו) עם עברתי . שיש לי עברה עליו . (הנ"ל) . ולשומי . הכנוי שג על העם הנזכר . בחמר חוצות . כגלל הכשך ברחובות , והכל רומסין עליו . (ז) והוא וגו' . ידמה כמו כאשר דמיתי (להלן י"ד כ"ד) , והוא מגזרת דמיון , והטעם לא יחשוב כי להוכיח גלחתיו , רק אין לו מחשבה , כי אם לעקור את הכל . (בן עזרא) . לא מעט . ענינו הרבה , והפך מזה לא כביר (להלן ט"ז ד') , שטעמו מעט . (ח) הלא שרי יחדו מלכים . הלא כל אחד משרי הוא חסוב כמלך , ויש לכל אחד מהם עם גדול וחיל רב . (מדברי' רד"ק) . (ט) הלא ככרכמיש וגו' . אלה העיירות על כהר פרת מולכת ארס , וכבשם מלך אשור , לפיכך אמר הלא ככרכמיש , כלומר זו כזו , כי כלן היו שוות לפני ונמסרו בידי , וכן שמרון כמוהם . (מדברי' הנ"ל) . אם לא כארפד חמת . איה אלהי אונת וארפד (מלכים ב' י"ח ל"ד) . (י) באשר וכו' , שצד הכתוב לדעתי הוא , שאמר מלך אשור

מדין דרים ולגזל משפט עניי עמי להיות אלמנות שללם
 ואתיהומים יבזו : (ג) ומה תעשו ליום פקדה ולשואה ממרחק
 תבוא על מי תנוסו לעזרה ואנה תעזבו כבודכם : (ד) בלתי כרע
 תהת אפיר ותהרת הרוגים יפלו בכל זאת לא שב אפו ועוד ידו
 זמיה : (ה) הוי אשור שבט אפי ומטה הוא בידם ועמי : (ו) בגוי
 חנף אישלהנו ועל עם עברתי אצונתי לשלל שגל ולבו בז ולשימו
 ולשמו קרי מרמס כחמר חוצות : (ז) והוא לא כן ידמה ולבבו לא
 כן יחשב כי להשמיד בלבבו ולהכרית גוים לא מעט : (ח) פי יאמר
 הלא שרי יחדו מלכים : (ט) הלא ככרפמיש בלנו אם לא כארפד
 חמת אם לא כדמשק שמרון : (י) באשר מצארה ידי לממלכת
 האליל

ר ש י

על ידי שטרות שקראת הדלים מדין זכות הראוייה להם : שואה • לשון חודצן :
 (ג) ליום פקודה • שיפקד הק"צ על עניי עונכם : על מי תנוסו לעזרה • הק"צ
 אינו בעזרתכם : ואנה תעזבו • את כל הכבוד אשר אתם קוצנים מן הגזל כשתלכו
 בגולה : (ד) בלתי כרעתת אסיר • במקום אשר לא כרע ולא יבין אחד מכם
 שלא היה שם כריעת המרצץ שם באותו המקום תהיו אסורים כלומר חוץ מארצכם
 תאסרו וכן תרגום יונתן בר מן ארעכין אסירין תתאסרון : תחת • מקום כמו שבו
 איש תחתיו (שמות ט"ז) : ותחת הרוגים יפלו • ובאותו מקום יפלו הרוגים :
 (ה) הוי • כי עשיתי את אשור שבט אפי לרדות זו את עמי ומטה הוא זעמי בידם
 של בני אשור • (ו) בגוי חנף • ישראל : (ז) והוא • סנחריב : לא כן ידמה •
 שהגזרה מאתי ואני שולחו : ידמה קווידי"ר בלע"ז מלשון איטאלי קאגיטארע
 Cogitare. בל"א דענקן זיך איין זילדן, ככ"י אשר בידי נוסף, ולבבו לא כן יחשוב
 ששלחתיו על עסקי ממון, לשלול שלל ולבבו אז כיוגו' (ולבבו לא כן יחשוב
 ששלחתיו על עסקי ממון לשלול שלל ולבבו אז) כי בלבבו להשמיד את הכל בגאוותו :
 (ח) כי יאמר גו' • לכך גבה לבו : (ט) הלא ככרפמיש • כאשר בני כרכמיש
 שרים ושלטונים כן בני כלנו : על כן אם לא כארפד אשר הוא משלטנות חמת
 שלקחתי מארס ואם לא כדמשק שלקחתי מיד ארס כן עשיתי לשומרון אם לא
 כארפד חמת דבוק הוא כארפד של חמת לכך נקוד פתח : (י) ופסיליהם • היו
 מירושלם וושומרון מכאן שרשעי ישראל היו מספיקין כלמים לכל האומות ואחרי
 שעובדי פסילי שומרון וירושלים נפלו בידי ולא הנילוס פסיליהם כך שומרון וירושל'
 לא תנצל : (יא) כאשר עשיתי לשומרון וגומר • זאת יאמר לאחר שיכבוש את

שומרון

ישעיה י

הָאֵלִיל וּפְסִילֵיהֶם מִירוּשָׁלַם וּמִשְׁמֵרוֹן : (יא) הֲלֹא בְּאִשֶׁר עָשִׂיתִי
 לְשִׁמְרוֹן וּלְאֵלִילֵיהֶם כֵּן אֶעֱשֶׂה לְירוּשָׁלַם וְלַעֲצָבֵיהֶם : (יב) וְהָיָה כִּי
 יִבְצַע אֲדָנִי אֶת־כָּל־מַעֲשָׂהוּ בְּהָר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַם אֶפְקֹד עַל־פְּרִי
 גֹדֶל לְבַב מֶלֶךְ־אֲשׁוּר וְעַל־הַפָּאֶרֶת רוּם עֵינָיו : (יג) כִּי אָמַר בְּכַח
 יָדִי עָשִׂיתִי וּבְחִכְמָתִי כִּי נִבְנְוֹתִי וְאֶסִּיר וְגִבּוֹלֹת עַמִּים וְעַתִּידוֹתֵיהֶם
 וְעַתְדוֹתֵיהֶם ק' שׁוֹשֵׁתִי וְאוֹרִיד כְּאֲבִיר כְּבִיר ק' יוֹשְׁבִים : (יד) וְהִמְצָא
 בְּקִן יָדִי לְחִיל הָעַמִּים וּכְאֶסְף בְּיָצִים עֲזוֹבוֹת כָּל־הָאָרֶץ אֲנִי אֶסְפָּתִי
 וְלֹא הָיָה נֹדֶד כִּנְף וּפְצָה פֶה וּמִצְפָּצֶף : (טו) הִיחַפָּאֵר הַגִּרְזָן עַל הַחֲצֵב
 בּוֹ אִם־יִתְגַּדֵּל הַמִּשׁוֹר עַל־מְנִיפּוֹ כְּהִנְיָף שִׁבְט אֶת־מְרִימָיו כְּהָרִים

מטה

ר ש י

שומרון : (יב) והיה כי יבצע וגומר • הכל לא היה כמו שדימה חלל מאחר
 שיגמור הקב"ה את כל מעשהו ונקמתו בישראל ונקמת ערי יהודה ומחוזתה יראה
 יכנעו בני ציון וירושלם לשוכ חלי חודיע למלך אשר כי לא זכחו גזר : אפקוד על
 פרי גודל לבב מלך אשר • על אשר הפרה והרצה גודל לבב מלך אשר להסתלל
 זכחו על שקר פרי גודל קריוסנט דגרנדי"ח זלע"ז (זכ"י רש"י הקריוסנט
 דגרנדי"ח, *Accroissent de grandesse.* זל"ח דער חנוואכס זינה גרעזע) של
 לב סנחרב : הפארת רוס עיניו • על שנתפאר בגאותו הפארת ונגטו"נט זלע"ז
 (וואנטעמ"אנג, *Vantement.* זל"ח פרחאלן, זיך ריהמן) • רוס עיניו • גסות
 רוחו כענין שנה' גבה עינים ורחב לבב (תליס ק"ח) : יג כי אמר זכח ידי עשיתי
 כל גבורתי ולא מאת הקב"ה : נבנותי • חכמתי : ועתידותיהם • מעמודים ומוצבים :
 כביר יושבים • יושבים רבים : כביר • פלשור"ש זלע"ז (הוא פלוסי"ערז ,
Plusieurs. זל"ח פילע, חיינע מענגע) : ואוריד • הורדתים מגדולתם :
 (יד) כקן • כקני עופות הפקר : וכאסוף זנים עזובות • וכאשר יחסוף איש
 זנים עזובות שעזבתם אדם ואין מוחה זידם לכסות עליהם : נודד כנף ופולח פה
 ומצפף • כל הנסון הזה נופל בעופות לפי שדימה אותם הגולים לקן נפרים ולזנים
 עזובות אמר לטון זה לא נפנפו עליהם האב והאם : (טו) היחפאר הגרזן •
 הקב"ה חומר נח היה לך להסתלל בזאת כי אינך חלל כגרזן שלי ואני החוצב כך
 נפרע על ירך מאויבי אתה המשור ואני הנניפו משור מניר"ח זלע"ז (זכ"י רש"י
 דוליר"ח הוא דולח"חר, *Doloire.* זל"ח שטן מעסר, והרד"ק כתב משור שיר"ח
 זלע"ז *Serra.* זל"ח חיינע זעגע) וכי דרך המשור להסתלל על מניפו : כהניף
 שצט את מרימיו • כאילו היה השצט מניף את עצמו ואת יד המרימו וסלח חין
 שצט מניפו חנא האדם ; כהרים מעל לא עץ • לא העץ הות המרים חלל האדם
 הוא

תרגום אשכנזי

מ

,, מיינע געוואלט , דיא מעהר געצען , אלס ירושלים אונד שמרון , האַטטען !
 ,, (י"ח) יא , איך ווערדע געוויס מיט ירושלים אונד איהרען בילדערן , וויא מיט שמרון
 ,, אונד איהרען געצען פֿערפֿאַהרען ! " (יג) האַט אַכער דער עוויגע זיינע טהאַטען
 אַללע פֿאַללפֿיהרט אויף דעם בערג ציון'ס אונד אין ירושלים : דאַן זוכט ער דען וואַק־
 סענדען האַכמוטה דעם קעניגס פֿאַן אשור היים , אונד דיא רוהמוזכט זיינער האַפֿ־
 פֿערטיגען אויגען . (יג) דען ער שפּריכט : ,, מיט מיינער הענדע קראַפֿט פֿיהרט'
 ,, איך עט אויס , דורך מיינע ווייהייט , דען איך בין איינזיכטספֿאַלל ; איך פֿערריקק־
 ,, טע דער פֿעלקער גרענצען , פלינדערטע איהרע פֿעסטונגען , אונטער וואַרף דער
 ,, איינוואַהנער מענגע . (יד) איך בעקאַם דער פֿעלקער רייכטהום , וויא איין פֿאַ־
 ,, געלנעסט , וויא פֿערלאַסנע אייער ראַפֿט' איך דיא גאַנצע ערדע צוואַממען ; דאַ
 ,, וואַרד קיין פֿליגעל בעוועגט , קיין שנאַבעל אויפֿגעשפּעררט , ניכט איינמאַל גע־
 ,, צוויטשערט . " (טו) ריהמט זיך דאַן בייל געגען דען , דער דאַמיט הויעט ? —
 שטאַלצירט דיא זעגע געגען איהרען פֿיהרער ? — העכט דיא רוטהע דען , דער זיא
 שווינגעט

ב א ו ר

אשור : מדוע לא אוכל לכבוש ירושלים ? הלא כנשתי ממלכות רבות , עובדי אלילים , שהיו
 פסיליהם רבים מפסילי שמרון וירושלים , ולא הנילום אלהיהם מידי מירושלים ומשמרון .
 מקרא קצר , וכה תשלמו : ופסיליהם (רבים מפסילי) ירושלים ושמרון . ועל פי זה תרגמתי
 אשכנזית , והמפרשים נדחקו בזה , כאשר יראה הקורא הנעים מדבריהם . (יא) הלא וגו' .
 זאת הכנזיה היא על סנחריב , כאשר יבא להלחם על ירושלים . (ראש"ע) . ולעצביה .
 ולגלמניה דינה . (הכשדי) . (יב) כי יבצע . כי ישלים , כמו (זכריה ד') ידיו תנענה .
 (מדברי רד"ק) . אח כל מעשהו . להניח חיל סנחריב אל ציון . (בן עזרא) . על פרוי גדל
 לבב מלך אשור . על אשר הפרה והרבה גדל לבב מלך אשור , להתהלל בכוחו על שקר . פרי
 גדל . (קראַסמענט דע גראַנדיא) גלע"ז , (וואַכטהום דער גרעסע) , של לב
 סנחריב . (רש"י) . ועל פיו תרגמתי . תפארת . (וואַנטעמענט) גלע"ז . (רש"י) . והוא
 (רוהמוזכט) גל"א . רום עיניו . גנהות הלב נראה בעינים , וכן אמר (משלי כ"א ד') רום
 עינים ורחב לב . (רד"ק) . (יג) כי אמר וגו' , היה מנליח בכל דרכיו , לפיכך היה חושב ,
 כי בחמתות לוויה הכלתו . (מדברי הכ"ל) . כי נבונותי . ארי סוכלתן אכא . (הכשדי) .
 ואסיר גבולות עמים . לפי שכנש כל הארצות כאלו הסיר כל הגבולות , כי לכל עם יש גבול
 לארצו , לפי התפשט המלכות , כאמרך מלכות עם פלוני מכאן ועד כאן , וכיון שהוא כנש
 הכל , שבהכל מלכות אחת , וכאלו אין מלכויות הנזים נחלקות , והנה הוא כאלו הסיר
 הגבולות . (רד"ק) . ועחודותיהם . וקריו תושבתהון . (הכשדי) . הנה באר מלת
 עתודותיהם ענין ערים בנורות , שהם מנב העם ותוקפו , אשר נהם יתפאר ויתהלל , וקרוב
 לזה פירש רש"י . וכל זה נראה מהתדמות המאמרים (פאראַללעליסמוס) , כי בא בסוף
 המקרא הזה מאמר מדבר מכבישת יושבי ערים , ולכן תרגמתי כן אשכנזית . שושתי . נזיתי
 (הכ"ל) . והוא מענין והיו שאסיד למאסיה (ירמיהו ל' ע"ז) , בחנוף ז"ס שר"ן . ואוריד כאביר
 יושבים הורדתי המון היושבים במבצרים מגדולתם , וכנשתיס תחת ידי . (יד) וחמצא
 וכו' . אמר חיל העמים מנחה אותו ידי , כמו שימנח האדם הקן ויקטנו ואין מנוחה בידו , כן
 אני לא מנחתי בכל העמים מי שיעמוד כנגדי , וכמו שיאסוף אדם נזים עוזבות שאין האם
 עליהם , כי כשהעוף עליהם נודד ככפיו ומכה בקן , למנוע מלקחתם אס ווכל , אבל כשהם
 עוזבות יקחם בלא מניעה , כן אני לא מנחתי מונע לכל מה שלקחתו ואספתי . ולפי שהמשיל
 חיל עמים לקן ולבינים עוזבות , המשיל העמים לעוף , לפיכך אמר נודד כנף ופכה פה
 ומנכף

תרגום אשכנזי

שווינגעט? קאן איין שטאָק זיך העבען? איזט ער ניכט האַלץ? — (טו) דרום
 זענדעט דער הערר, דער עוויגע צבאוח, פֿערצעהרונג אונטער זיינע פֿייסטען;
 אין זיינעם העררליכען לאַגער וויהלמט איינע גלוטה, וויא פֿייערסגלוטה. (יז) ישראל'ס
 ליכט ווירד פֿייער, זיין הייליגער פֿלאַמע זיין, דיא לאַדערט אויף, פֿערצעהרעט
 אַלל דאָ דאָרנגעביש אין איינעם טאָגע. (יח) דיא העררליכען אין יענעם לוסט
 געהעלצע שווינדען מיט לייב אונד זעלע, פֿערוועזען וויא וואורמפֿראַם. (יט) דעם
 וואַלדעם איבריגע ביימע ווערדען פֿאָן גערינגער אַנצאַהל זיין, איין קנאַכע קאָן זיא
 אויפֿצייכען. (כ) אין יענען טאָגען האַלטען זיך ישראל'ס רעסט אונד דיא געדעט
 טעטען פֿאַם הויזע יעקב ניכט מעהר, אַן איהרעם אונטערדריקקער, זאָנדערן שטי
 צען זיך אויף גאָטט, דען הייליגען אין ישראל, מיט טרייע: (כא) יא, דער רעסט
 קעהרעט ווידער, דער רעסט יעקב'ס צו גאָטט, דעם מעכטיגען. (כב) אונד איזט
 דיין פֿאַלק ישראל אויך וויא

ב א ו ר

זומפֿנף. (רד"ק). (טו) הגרון. כלי הנזול שיחך בו, והוא מגזרת נגרותי (תהלות
 ל"א). (מדברי' עזרא). המשור. במגרה (שמאל ב' י"ב) תרגם הכסדי במסרין, והוא
 כלי מלא פנימות, שנסרין בוכסרים. לא עץ. בתמיהה, איך יוכל המטה להרים את עצמו?
 הלא עץ הוא, ואין לו תנועה רכיבית. ועל פיו זה תרגמתי. והמקרא הזה בכללו דברי הנביא
 אל מלך אשור, שהוכיחו על גלותו ורום לבבו, והראה לו, כי לא בחרבו ירש ארצות, ולא
 זרועו הושיעה לו, רק הוא כלי ביד האל, לענוש בו את העמים, אשר הרשיעו לעשות.
 (טז) לכן יכו'. חלף דארתרנב מלכא דאשור, בכן וגו' (הכסדי). ישלח וכו'. וישלח ה'
 מלאך ויכחד כל גבירי סיל ונגיד ושר במחנה מלך אשור (דברי הימים ב' ל"ב כ"א). במשמנוו.
 גדולים שנהם, גבירים ובריאים, וכן נקראו הבריאים והחזקים בלשון הזה, כאמרו (שופטים
 ד') כל שמן וכל איש סיל, וכן אמר (תהלות ע"ח) ויהרוג במשמניהם ובחורי ישראל הכריעו.
 (רד"ק). רוון. שם, ענין כחש, והוא המות, כמו וישלח רוון נפשים (תהלות ק').
 ולפי שאמר במשמנוו, אמר גם כן רוון. (בן מלך). ותחת כבודו. ובמקום כבודו, כלומר
 במקום שהיה שם מתכבד מחנהו הגדול והעצום, שם יקד יקד ביקוד אש, תבער בו מגפה
 שורפת, שתשרפנו כשרפת אש. (רד"ק). (יז) והיה אור ישראל לאש. האל שהוא אור
 ישראל, והאיר להם בחשכה שהיו בה, כמו שאמר למעלה (ט"א) העם ההולכים באשך ראו
 אור גדול. והנה האל יתברך כמו האור המאיר והאובל, ויאיר לישראל, ויאכל במחנה אשור.
 (מדברי הנ"ל). ובערה ואכלה. הלהנה הנזכרת. שיתו ושמירו. ראה למעלה מזה
 (ט"ז). ביום אחר. ויהי בלילה ההוא וינא מלאך ה' וגו' (מלכים ב' י"ט ל"ה).
 (יח) וכבוד. השרים הנכבדים, כמו וכבודו מתי רעב (למעלה מזה ה' י"ג). יערו.
 יער הוא מקום עצים גבוהים וגדולים למראה. וכדמלו. מלת כרמל מורכבת מן מלת כר,
 המורה על בקעה, ומן מלת מלא, כמו שאמרו חכמינו, זכרונם לברכה, ותורה על מקום
 טוב ונחמד, כמו ארץ הכרמל (ירמיהו ב'). והנה כוון הנביא פה בדרך משל על גבורי כח
 ובחורי חמד, שהיו במחנה סכחריב. מנפש ועד בשר. נפשהו עס פגרהו. (הארמי).
 והוא מוסב על הנכבדים הנזכרים בראש הכתוב. יכלה. קדוש ישראל הנזכר בפסוק הקודם.
 והיה וגו', לפי שדמה אותם לעבדי יער, דמה פורענותם לתולעת הנוסר בפיו וטוחן העץ,
 וקירהו עס, כמו כגמר יאכלם עס (להלן כ"א ח'). כמסם נסם. כמסום של נוסם,
 שהוא כטוחן דק דק שהתולעת טוחן. מסם הוא הנטחן ונופל על ידי תולעת, נוסם הוא
 התולעת. (מדברי רש"י). ועל פיו תרגמתי, כי דעת שאר המפרשים דחוקה היא מאד.
 (יט) מספר יהיו. כלומר מיגיעים, כמו (ראשית ל"ד), ואני מתי מספר. (רד"ק).
 גער יבחבם. הגער לא ילצה לכתנם, בי מעשים יהיו, והנער יוכל לספרם ולכתנם.
 (מדברי)

מִפְּנֵי לֹא-עֵץ : (טו) לָכֵן יִשְׁלַח הָאֱדוֹן אֶדְנִי צְבָאוֹת בְּמִשְׁמַנֵּי רוּחַ
 וְתַחַת כְּבֹדוֹ יִקְדּוּ יִקְדּוּ בִּיקוֹד אֱשׁ : (יו) וְהָיָה אֹרֶז-יִשְׂרָאֵל לְאֵשׁ
 וְקִדְוֹשׁוֹ לְקִהְבָהּ וּבְעֶרְרָהּ וְאֶכְלָהּ שִׂיתוֹ וְשָׁמִירוֹ בַּיּוֹם אֶחָד :
 (יח) וּכְבוֹד יַעֲרֹו וּכְרָמָלוֹ מִנְּפֶשׁ וְעַד-בְּשָׂר יִכְלָה וְהָיָה כַּמָּסַס גַּסִּם :
 (יט) וְשָׂאֵר עֵץ יַעֲרֹו מִסְּפָר יִהְיוּ וְנֶעַר יִכְתֹּבֵם : (כ) וְהָיָה בַּיּוֹם
 הַהוּא לֹא-יִוָּסַף עוֹד שָׂאֵר יִשְׂרָאֵל וּפְלִיטַת בֵּית-יַעֲקֹב לְהַשְׁעֵן עַל-
 מִבְּתֵהוּ וְנִשְׁעֵן עַל-יְהוָה קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל בְּאַמֶּת : (כא) שָׂאֵר יָשׁוּב
 שָׂאֵר יַעֲקֹב אֶל-אֵל גְּבוּר : (כב) כִּי אִם-יְהִיָּה עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל

הים

ר ש י

הוא המרים : (טו) ותחת כבודו תחת נגדיהם יהו נשרפין הנגדים הם
 מכבדים את האדם : יקד יקוד ישרף שריפה כשריפת אש ומדרש אגדה כאן פרע
 לצני שם הכבוד שעשה שם לאציו כשנסה ערות נח אציו שנאמר (ראשית ט"ז)
 ויקח שם ויפת וגו' : (יז) אור ישראל התורה שעוסק בה הזקיהו תהיה לאש
 לסנתריב : וקדושו הקצ"ה ד"א וקדושו נדיקים שצדור : שיתו ושמירו *
 שריו וגבוריו : (יח) כרמל יער גבוס : וכבוד יערו וכרמילו *
 הם רצוי חילותיו * כמסוס נוסם * לפי שדומה אוחם לעני יער דמה פורענותם
 לתולעת הנוחר בפיו וטוחן העץ וקרוהו סם כמו כומר יאכלם סם * כמסוס נוסם
 כמגור המגורר * כמסוס נוסם כמסוס של נוסם שהוא כטוחן דק דק שהתולעת
 טוחן כך היה האפר שריפת גופן דק נוסם הוא הנטחן ונפל על ידי תולעת נוסם
 הוא התולעת : (יט) ושאר עץ יערו הנותרים בחילותיו : מספר יהיו נוחים
 לספור כי מעט הם ונער יוכל לכותבם ואמרן רבותינו עשרה נשאר מהם שאין לך
 קטן שאינו כותב יו"ד קטנה : (כ) להשען על מכהו * לסמוך על מלכי מזרים
 שהם היו תחלת המניקים להם : (כא) שאר ישוב * השארית שבהן ישוב אל
 הקצ"ה : אל גבור * שהראה להם גבורה בסנתריב : (כב) כי אם יהיה עמך *
 לחזקיהו

ב א ו ר

(מדברי הנ"ל) * (כ) להשען על מכהו וכו' * כמו שהיה אחז כשען על מלך אשור , והיה
 מכהו במס שהיה מכביד עליו , או מכהו כי אחר כן נלחם בו , ועתה הכירו כי אין להשען באדם ,
 כי צריך לו שיעזרנו ויתן לו מס , וכאשר לא יתן או הוא לא ירצה בו , יכהו וילחם בו , אבל ראוי
 להשען על ה' צבאות , כי לא יבקש מהאדם דבר שא שישען בו באמת , ויושיענו מכל צרותיו * לפי
 שזקיהו כשען על ה' , הכה מלך אשור שהיה מכהו , וטודע לכל כי ה' קדוש ישראל * (הנ"ל) *
 (כא) שאר ישוב וגו' * לפי שבימי זקיהו נלו רוב ישראל , לפיכך אמר שאר , כלומר מה
 שנשאר מישראל ישוב * ובאר עוד ואמר שאר יעקב למי ישוב , אל אל גבור , ישוב בתשובה ,
 שלמה אל ה' , שהראה גבורתו בגבורי האדם * (הנ"ל) * (כב) כי אם וכו' * שער הכתוב
 שאמר

א ו 6 י

ישעיה י

הַיָּם שֶׁאֵר יָשׁוּב בּוֹ כְּלִיּוֹן הָרוּיָן שְׂמִיךְ צְדָקָה : (כג) כִּי כָלָה וּנְחָרְצָה
אֲדָנִי יִהְיֶה צְבָאוֹת עֹשֶׂה בְּקֶרֶב כָּל־הָאָרֶץ : (כד) לִכֵּן בַּהֲאָמַר
אֲדָנִי יִהְיֶה צְבָאוֹת אֶל־תִּירָא עַמִּי יֵשֶׁב צִיּוֹן מֵאֲשׁוּר בַּשְּׁבֵט יִפְכַּח
וּמִטָּהוּ יִשְׂאֵ־עֲלֶיךָ בְּדֶרֶךְ מִצְרַיִם : (כה) כִּי־עוֹד מֵעַט מִזְעַר וְכָלָה
זַעַם וְאִפִּי עַל־תְּבִלֵּיתָם : (כו) וְעוֹרֵר עָלָיו יִהְיֶה צְבָאוֹת שׁוֹט כַּמַּכַּת
מִדִּין בְּצוּר עוֹרֵב וּמִטָּהוּ עַל־הֵימ וּנְשָׂאוּ בְּדֶרֶךְ מִצְרַיִם : (כז) וְהָיָה
בַּיּוֹם הַהוּא יִסּוּר סָבְלוֹ מֵעַל שְׂכָמְךָ וְעָלוּ מֵעַל צְוֵאֲרֶךָ וְחָבַל עַל־
מַפְנֵי

ר ש י

לחזקיהו אמר הכניא אם יהיה עמך כחול הים השאר שישוב בו למוטב תשטף את
כליון החרון לבא עליהם ויעכבו מלצח הצדקה שיתנהג זה : (כג) כי כלה
ונחרצה • תראו שהקב"ה עושה צדק ויחזקו ותכנעו ותשובו אליו : (כד) לכן לפי
שידעתי שתשובו אלי חזקיהו וסיעתו כה אמר ה' אל תירא מאשור : בשבט יככה •
בשבט פיו יחרף ויגדף אתכם ע"י רשקה : ומטהו ישא עליך • לחיים כדרך שעשו
מצרים ועוד יש לפרש בשבט יככה אשר עד הנה הכך בשבטו והורגל לשאת עליך
מטהו ואימתו כדרך המצריים מ"שום ר' מנ"הם אמר לי ר' יוסף : (כה) כל
עוד • ימים מעט : מזער וכלה • הזעם שלי שניתן למטה ביד אשור כמו שאמור
למעלה ומטה הוא בידם זעמו : ואפי' שהיה לשבט ישוב : על תבליחם • לשון תבל
עשו על חירופים וגידופים אשר גדפו נערי מלך אשור אותי : (כו) ועורר עליו •
ולעורר עליו : שוט • מכת יסורין : כמכת מדין • שנהרגו בלילה אחת והמלכים
שברחו מהם ונמלטו נהרגו עורב • צור עורב כדמפורש בספר שופטים • אף זה
לאחר שישוב לארצו ימות שם בחרב : ומטהו על הים • ועוד יעורר עליו את מטהו
אשר היה על הים בפרעה ובחילו : ונשאו • וטלטלו מן העולם כדרך שנשא את
מצרים : (כז) וחובל עול • סנחריב מפני חזקיהו שהיו נוח לדורו כשמן •
ורבותינו

ב א ו ר

שאר הכניא : אף אם יהיה עם בני ישראל רב כחול הים , לא ישארו כי אם מעטים , והם
ישובו אל ה' אלהיהם , כי ה' הצדיק גזר כליון גדול על ארץ ישראל , והוא יטוץ את כל המון
פועלי און , ויעבירם מן העולם • עמך • הכנוי שב על חזקיהו מלך יהודה • כחול הים •
סגי כחלא דימא • (הכשרי) • כליון חרוץ • גזר מהשם , כמו (מלכים א' כ') אתה חרבת •
(מדברי בן עזרא) • שומץ צדקה • הכליון שטפס בצדקה ויכלס , לפי שהם פושעים ,
והנשאר בו שהוא המעט ישוב לאל • (מדברי רד"ק) • ובל"א תרגמתי כפי הענין • (כג) כי
כלה ונחרצה • הנורה נחרצת ונגמרת בתוקף ועוז • ה' אלהים צבאות וגו' • ה' יעש כאשר
דבר , להניא רעה על ארץ ישראל • והפירוש הזה יסכים לדעת מסדר הטעמים , שנקד מלת
נחרצה באתכס • (כד) לכן וכו' • לפי שידעתי , שמש בו אליו חזקיהו וסיעתו , כה אמר
ה'

זאנר אים מעער', זאָ קעהרט דער רעסט נור ווידער; דען פֿערדערבען איזט פֿאָם
 אַללגערעכטען בעשלאָססען, עס שוועממעט אַללעס הינוועג. (כג) פֿירוואָהר!
 עס איזט אונווידעררוּפֿליך אויסגעשפּראַכען; דער עוויגע, גאָטט צבאֹות, פֿאַלל־
 פֿיהרט'ס אים גאַנצען לאַנדע. (כד) דרום שפּריכט דער עוויגע, גאָטט צבאֹות,
 פֿירטע ניכטס, מיין פֿאַלק, ציון'ס בעוואָהנער, פֿאַן אשור, דער מיט דער רוטהע
 דיק ציכטיגעט, דען שטאַק געגען דיד העכט אויף דעם וועגע נאָך מצרים. (כה) דען
 ניכט לאַנגע וועהרט עם מעהר, זאָ איזט מיין צאָרן (געגען דיק) הינוועג, איך
 ערגריממע דאָן איבער איהרע אַכשוייליכקייטען. (כו) דער עוויגע צבאֹות שווינגט
 דיאָגייסעל איבער איהן, וויאָ איך מדין'ס שלאַכט אַם פֿעלוען עורב; דער איבער'ס
 מעער איהן לענקטע, ריימט איהן פֿאַרט, אויף מצרים'ס וועג. (כז) יענעס טאַ-
 געס וויכט דיאָ לאַסט פֿאַן דיינער שולטער, דאָו יאָך אויף דיינעם האַלזע צערבריכט
 דער

ב א ו ר

ה' אל תירא מאשור. (רס"י) בשבט יבכה וגו'. בשולטניה ימחיק, ומרותיה ירמי עלך.
 (הארמי) ומטהו ישא עליך. זה המס שהטיל על יושבי ירושלים, שלש מאות ככר כסף
 ושלשים ככר זהב. (רד"ק) בדרך מצרים. כפשוטו, כי מארץ ארם נסע סמריה מלך
 אשור דרך ארץ שמרון וארץ יהודה לבוא מצרימה, ובעברו כנש קצת ערי יהודה, אבל לא עמד
 בארץ, כי חזקיהו מלך יהודה נתן לו שומד, והוא גם הוא לא חפץ בפעם ההיא להלחם עם אשני
 יהודה, רק לעצור דרך ארצם אל בית מלחמתו. אך אחרי שזכו ממצרים בא בחיל גדול וביד
 חזקה, להתנק' במלך יהוד' אשר פשע בו, והיתה צרה גדולה בארץ יהודה, וממנה נוסעה נפלא
 ההוא, הכוזב בספרי הקדש. וראה בבאור החכם פראַפֿעםסאַר וואַלפֿסזאָהן למלכים ב'
 (י"ח י"ד). (כה) מעט מווער. הכפל להמעיט הזמן, עוד מעט זמן יהיה. (מדברי
 רד"ק) וכלה זעם וגו'. ויחפון לוטיא מנכון דבית יעקב, ורוגזו על עממיא עבדי תבלא
 לשינותהון. (הכשדי) ועמו הסכים מניח הטעמים שנקד מלת זעם בזקף, שהוא מפסיק
 גדול, ועל פי זה תרגמתי אשכנזית. הבליחם. מעשה מנוכה וכתעב לנפש משכלת נקרא
 תבלית, מענין תבלעשו (ויקרא כ') (כו) ועורר עלינו וגו'. תנופת יד האדם, המניף
 שבע או כלי זולתו להכות בו, נקראת לפעמים נלשון הערה על דרך מושאל, לפי שהמניף את
 הכלי הוא מעוררו ממנוסתו ומנענעו אנה ואנה, וכן מלאנו עורר את חניתו (שמואל ב' כ"ג
 י"ח) והנה כאמר כל זה פה בדרך משל על הנורא הנכחי, הנשגב על כל תנועה והשתנות המצב.
 במכת מדין בצור עורב. המכה שיכהו תהיה כמכת מדין בצור עורב, שהכה מחנה מדין,
 גשרי מדין שברחו רדפו אחריהם, והרגו את עורב בצור עורב ואת זאב ביקב זאב, וזכר צור
 עורב לבד כמי שמוכיר ראשי הדברים, כי ידוע הוא הענין וכתוב בספר שופטים (ז' כ"ה),
 כן הכה מחנה מלך אשור, והמלך שגרה הכוהו בניו בחרב. (מדברי רד"ק) ומטהו על
 הים וכו'. שיעור הענין שאמר הכניא, שהאלהים אשר הטא את מלך אשור, בבואו בפעם
 הראשונה על ארץ יהודה, דרך הים האמצעי ללכת מצרימה, הוא ישאנו ויעבירנו מעל פניו,
 בדרך אשר בא בה עתה בפעם השנית, בשבטו מארץ מצרים. ועיין למעלה מזה (פסוק כ"ד),
 כן דעתי בכתובים האלה, לפי המשך פשוטו של מקרא, ולמפרשים דעת אחרת בזה. ונשאנו
 וטילטלנו מן העולם. (מדברי רש"י) ועל דרך זה תרגמתי. (כו) סבלו. המשא אשר שם
 מלך אשור על יהודה. וחבל עול. כמו השתה, וכן וחבל את מעשה ידיך (קהלת ה' ה'),
 וטעמו וישתת העול. (מדברי ראב"ע) ובל"א תרגמתי כפי הענין. מפני שמן. יונתן
 תרגם מן קדם משיחא, פירושו חזקיהו שנמשח בשמן המשחה, ואף על פי שלא נמשח, כי אין
 מושחין מלך בן מלך, ראוי היה להמשח, אלא שלא היה צריך. (מדברי רד"ק) והנה
 לדעת

תרגום אשכנזי

דער געוואלבעטע דאָן • (כח) ער (דער קעניג פֿאַן אשור) איבערפֿעללט עינת, ציהט
 דורך מגרון, בעוואָהרעט זיין געפֿעקק צו מכמש אויף • (כט) זיא געהען איבער
 דען פֿאַם, איבערנאַכטען אין גבע; דאָ ציטטערט רמה, גבעת שאול פֿליהט
 דאָפֿאַן • (ל) לאַסס' דינע שטייטמוע לויט ערטענען, טאַכטער גלים! מערק'
 אויף, ליש! אַרמעס ענתות! (לא) מדמנה וואַנדערט אויס, עם פֿליכטען
 גבים'ם בעוואָהנער • (לב) הייטע נאָך עררייכט ער נוב, בלייבט שטעהן, שווענקט
 זיינע האַנד געגען ציון'ס בערג, ירושלים'ס היגעל • (לג) אַבער דער הערר, דער
 עוויגע צבאות! הויעט נידער דען בליטהעפֿאללען אַסט מיט מאַכט; דיא ביימע
 האָהעס וואַקסעס ווערדען געפֿעללט, דיא ערהאַבנען ערנידריגט • (לד) דעס

זואַלדעם

ב א ו ר

לדעתו ז'ל מלת שמן פה דבור משלי (בילדליכע רעדענסאַרט), ומסרה מלת איש, והראוי
 איש שמן, כמו תועבה יבחר (להלן מ"א), איש תועבה, ואני תפלה (תהלות ק"ט), איש
 תפלה, ודומיהם • ועל פי זה תרגמתי אשכנזית • (כח) בא על עינת וגו' • עתה מספר
 המליץ הקדוש המסעית, אשר נסע סנחריב מלך אשור עם מחנהו בארץ אפרים ובארץ בנימין
 הגיבילת זה, לבא אל ארץ יהודה ולצור על ירושלים • למכמש • בא פה יחס שאליו במקום
 יחס שבו, למ"ד במקום ב"ת, ומליכת האשכנזי דומה לזה, כי גם היא יאמר דרך משל (צו
 מכמש) או (אין מכמש), ואין הבדל בלשונו בין שני השמושים האלה • יפקיד כליו •
 אנשי מלך אשור הכיחו כליהם הכבדים לשאת עמם, במקום אשר נסעו משם, כדרך לבא
 מלחמה, אה ימהר א' מחוץ ספנו • (כט) עברו מעברה וכו' • כפי הנראה מספר שמואל
 א' (י"ג כ"ג, י"ד ד' ה') היו הרים גבוהים בין מכמש ובין גבע, ובהם מקומות שאינם רמיס
 וחלולים כל כך, והמה נקראים מעברות (פעססע), כי שם יעברו עוברי דרך בארץ ההיא •
 ולכן אמר הכנניא פה, שמחנה אשור נסע מומכמש ועבר את המעבר אשר בין שני ההרים, ובא
 לבין גבע, וכאשר שמעו זאת אנשי הרמה, חרד לבנם, ופחדו מפני חיל האויבים • הרמה •
 יתבי רמתא • (הכשדי) • גבעת שאול נסה • אנשי גבעת שאול ערקי • (הנ"ל) • ואפשר כי
 גבעת שאול היא גבעת בנימין שזכר בספר שמואל (א' י"ג ב'), וכמכה אל שאול, לפי שהיה
 מלך והיה משבט בנימין, או בנה הוא גם ארמון לשבתו, לפיכך נקראת על שמו, וכן בספר
 שמואל (א' ט"ו) ושאל עלה אל ביתו גבעת שאול • ואפשר גם כן כי גבעת שאול היתה זולתי
 גבעת בנימין, ושאל בנה אותה הגבעה, ונקראת על שמו, (מדברי ד"ק) • (ל) צהלי
 קולך וכו' • רימי קולך כשופר, כדי שישמעו אנשי ליש ויברחו • (מדברי הנ"ל) • בח גלים •
 יתכן היות בת כמו בת ציון • (מדברי ר' אברהם בן עזרא) • וכן תרגמתי אשכנזית • הקשיבו
 לישיה • אציתו דיתבין בליש • (הכשדי) • ענחות • העיר הזאת בארץ בנימין היא, כאשר
 מלאנו כתוב בתחלת ספר ירמיהו: צענות בארץ בנימין • (לא) נדרה • אנשי העיר נדרו
 ממקומם וברחו • מדמנה • זאת העיר מלאכה בערי מואב (ירמיהו מ"ב), שמה מדמנה,
 אבל בערי ישראל לא מלאנו זה השם, והוא כמו שבתכו, שיש לעיר שני שמות • ואפשר, שהיא
 העיר הנזכרת בערי יהודה (יהושע ט"ו ל"א) ונקלג ומדמנה וסנסנה, אע"פ שאין נקוד' שיה
 אותיותיהם שוות • (רד"ק) • העיון • נאספו לברוח • (מדברי רש"י) • וכן תרגמתי אשכנזית •
 (לב) עוד היום וגו' • עד כען יומא רב וסגו עקן ליה למיעל, הא ספחריב אתא, וקס נטוב
 קרית כהניא, לקביל שורא דירושלם, מוביל ומיתי בדיה על טור בית מקדשא די בנין •
 (מדברי הכשדי) • ינפף ירו הר בת ציון • כאדם המורז באצבע, לאמור עוד מעט
 ואשחיתך, אמנם הנה האדון ה' צבאות מנעל מחבתו וגו' • (מדברי הכס המבאר
 בהכסרות) • (לג) האדון ה' צבאות • סנחריב חשב כי אין עליו אדון, כמו שאמר (לעיל
 מזה פסוק י"ג) בכפ ידי עשיתי ובחבמתי כי בנוכתי, ולכן אמר הכנניא הנה האדון ה' צבאות,
 שהוא

ישעיה י

כז

מִפְּנֵי־שָׁמַן : (כו) בָּא עַל־עֵת עֶבֶר בְּמַגְרוֹן לְמַכְמֵשׁ יִפְקִיד כְּלָיו :
 עָבְרוּ מֵעֶבְרָה גִבְעַת מְלוֹן לְגוֹ הַרְדָּה הַרְמָה גִּבְעַת שְׂאוֹל גָּסוּ :
 צַהֲלֵי קוֹלֶךָ בַּחֲגָלִים הַקְּשִׁיבִי לַיְשָׁה עֲנִיָּה עֲנֹתוֹת : (ל) גִּדְדָה
 מִדְּמֹנָה יִשְׁבִּי הַגְּבִים הַעִיזוּ : (לא) עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לְעֹמֵד יִנְפֹף יָדוֹ
 הַר בֵּית בַּח ק' צִיּוֹן גִּבְעַת יְרוּשָׁלַם : (לב) הִנֵּה הָאָדוֹן יִהְיֶה צְבָאוֹת
 מִסַּעֲף פְּאֶרְהַ בְּמַעְרָצָה וְרַמֵּי הַקּוֹמָה גִּדְּעִים וְהַגְּבָהִים יִשְׁפְּלוּ :
 לא קריא' (לג) ונקף

ר ש י

ורבותינו פירשו מפני שונו של חזקיהו שהיה דולק בצתי כנסיות וצתי מדרשות
 שהשיאם לעסוק בתורה כענין שנאמר אשר העתיקו אנשי חזקיהו וגו' : (בח) צא
 על עית . מונה והולך מסעות שנסע סנחריב וצא על ערי יהודה לצא ירושלם
 ציוס מפלתו . עיית מגרון ומכמש רמה גבעת שאל צת גלים לישה ענתות
 מדמונה גבים . כולן מקומות הן : (כט) לנו . לשון לינה : נסה . צרחה צרתו
 כולן מפני חיילותיו : (ל) צהלי קולך . להזכיר לעם : הקשיבי לישה . את קול
 השופר וצרחו לכס וכן עניה ענתות : (לא) העיזו . נאספו לצרות . ורבותינו
 דרשו צהלי קולך וכל המקרא במדרש אחר באגדת חלק והעמידו המסעות על עשר
 אצל יונתן תירגס את כולן שמות מקומות : (לב) עוד היום צנוז לעמוד . כל
 הדרך הזה נתלבט כדי לעמוד צעוד היום צנוז לפי שאמרו לו חיטוגנינו אם תלחם
 זה היום תכשנה וכשעמד צנוז וראה את ירושלים קטנה לא חש לדברי חטוגנינו
 והתחיל להניף ידו בצנאוה וכי על עיר כזו הרגשתי כל החיילות הללו לינו פה הלילה
 ולמחר ישליך זה איש אבנו : הר צת ציון . להר צת ציון : (לג) הנה האדון .
 צלילה ההוא : מסעף פארה צמערנה . יפשה פאורות עיקר ענפי חילנותיו :
 צמערנה . צמישור המקנץ הענפים חין פארה זו לשון גת שסרילא נכתב צו"ץ
 כמו פורה דרכתי . וכמו לחשוף עשרים פורה לא צאלף כמו ותארכנה פאורותיו .
 ומסעף הוא לשון מקנץ ענפים איש צברנק"יר צלע"ז (הוא עברא"נשער ,
 Ebrancher צל"א ענטאסטן דיא צווייגן צעהויאן) , כי סעיף נקרא" צל"א :
 צרא"ק , חסט , צווייג אצל אם תוסף מלת אי"ס Branche צל"א ענט , הוא
 הסרת הסעיפים , צל"א ענטאסטן ודומה לזה לועז הרב צל"א צל"א מ"ח א" צד"ה
 דצטוהדבים , אישמיל"ר צלע"ז , Miele ר"ל דצטנקרא צל"א מועל , צל"א
 האניג , וצתוספת מלת אי"ס , הוא ההפך , ר"ל הסרת המתיקות , Esnieller ,
 צל"א ענטהאניגן ענטאוסן , עיין גם לקיין ס"צ י' צד"ה סקלו) כמו וכלה סעיפים
 וכן צסעיפיה פוריה : צמערנה . צכלי משחית העורץ ושובר אותם : ורמי הקומה :
 הולכים והשרים : גדועים . חין לשון גידוע נופל אלא צחילנות ודבר קשה :
 (לד) ונקף . חף זה לשון קנינה כמו כנוקף זית : ונקף . לשון ונפעל : סצתי

היער

ישעיה י יא

(ג) וַיִּקְרַח סִבְכֵי הַיַּעַר בַּבְּרֹזַל וְהִלְבִּינוּ בְּאֵדִיר יְפוֹל :
יא (א) וַיֵּצֵא חוֹטֵר מִגִּזְעוֹ יְשִׁי וַנִּצֵּר מִיִּשְׂרָאֵל יִפְרָה : (ב) וַנְּחָה עָלָיו

רו

ר ש י

היער • הענפים החשובים והגזורים : והלבנון • עוצי יערו וכרמילו הן מרבות
חילותיו : באדיר יפול • על ידי מלאך יפלו ד"א באדיר בזכות חזקיהו שהוא
אדירם ומושלם של ישראל כמה שנאמר והיה אדירו ממונו :

יא (א) ויאלח חוטר מגזע ישי • ואם תאמרו הרי תחנומין לחזקיהו ועמו שלא
יפלו צידו ומה תהא על הגולה אשר הגלה בחלח וחבור שמה אצל סדרם •
לא

מכלל יופי

י (א) חקקי און , כאשר נכתבו בתיבה שתי אותיות הדומות , ותקדם להם תנועה קטנה
יבלעו האחת ולא יבארו קריאת שתייהן לא יקראו שתייהן כאחת במציפות : וּמִכְהֵבִים ,
פועל יוצא לשני , ואפשר שהוא יוצא לשלישי , ואמר כן על הדויינים כי הם
מכתבים : כְּהֵבִי , יוצא לשלישי הם מזויס לסופרים , והסופרים כותבים וחוקקים חקקי
און , והדויינים מכתבים להם אותו העמל והאון : (ד) בלתי כרע , פירש
ראב"ע לא ימלט אלא אותו שיכרע ויטמן תחת אסיר , ותחת הרוגים יפלו להמלט , ופירוש
אחר בשרש כרע . [ונשרש כרע בשם הרמ"ק פירש זולת זאת הכרעה שיש להם בארבע עתה
שהאומות מכניעים אותם אסורים ילכו והרוגים יפלו ותחת הוא במקום כמו שבו איש תחתיו ,
ובפירושו כתב בלתי כרע היו ד לכנוי כמו ומושיע אין בלתי , אמר לפי שהעם הזה בלתי אינם
עמיולא שומעים אלי לפיכך כרע תחת אסיר כלומר במקום האסירים כרע להיות עמהם ,
ובמקום הרוגים גם כן יפלו הם הרוגים כלומר מהם יהיו שניים ומהם הרוגים לא יאמר אחד מהם
בארצו , כי כולם יהיו גולים או הרוגים , והריק"ס פירש בעבור שלא כרע לאל אסורים והרוגים
יהיו ל"ט] : (ו) מרמס , נפ"תח שלא בסמיכות : (יג) ועחידותיהם , כתוב ציו"ד
וקרי ועתודותיהם צו"ו , ואחד הוא בענין , ופירושו מה שמוזמן להם מן הסגולה והחמדה
באוצרות , לפי שמוזן האוצרות הוא טמון בהם לעתיד אם יטרח לו , ופירוש אחר בשרש :
[ונשרש עתד או יהי פירושו תחומיהם לפי שאמר ואסיר גבולות עמים כי הגבול והזמן קרובים
בענין , והרד"א פירש ועתודותיהם על נבואותיהם העתידות שהיו בנבואות העמים בהם שהוא
עם רב כמו יכחיסם וישקה אותם בכונשו הארצות ההם ל"ט] : שושיתי , בשני שיני"ן והשני'
קורא סי"ן , והוא כמו סמ"ך , ושרשו שסה ענין בזה מן שוסים את הגרנות , ושוסיתי
מהבנין הדומה למרובע : כאביר , משפטו כאביר , ובנוח האלף הוטלה תנועתה על הכ"ף
כן פירש בשרש אבר , ונשרש כבר , כתב האלף נוספת , או המלה מורכבת מן
כבר ואביר וזה להגדלה וענינו ההגדלה בענין האיכות , ופירושו אותם שיושבים במקום כבר
וחזק אנו אוריד אותם לארץ , והנה עבר ועתיד בפסוק , כי ואסיר ואוריד לעתיד כי הו' ובשו"א
ושוסיתי עבר והטעם כי כבש המדינות ועתיד לכבוש הארצות הנשארות : (יד) נָדַד כנף ,
גם הוא פועל עומד כחבירו , ופירושו אין נודד מנד כנפיו , כמו כאלה נובלת עלי'
שפירושו מנד עלי' , או נופלת מלת נודד על כנף , כלומר אין כנף נודד , ור' אברהם נ' עזרא
פירשו פועל יוצא : (טו) המשור , שרשו נשר על משקל מנוע ואע"פ שזה נפול"ס וזה
באור"ק לפי שמתאנו נמשכה הנסורות של בעל הבית , וכן יקרא בערבי מנשא"ר והוא שקורין לו
בלע"ז שירא : כהררים מטה , יש מפרשים כהרים שבע שאין השבט והמטה פועל מעצמו ,
כי ההכאה וההרמת יד האדם עושה אותה לא העץ , ויתכן לפרש לא עץ בתמיה כלומר
האם אינו עץ המטה והשבט שזכר באמת עץ הוא שלא יתנועע מעצמו אם לא יכיעהו , ואיך
יתפאר